

पाठ्यक्रमकूटक्रमाङ्कः - SKT111

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम-ऐतिहासिकमहाकाव्यम्

क्रेडिट :04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् - संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्यउद्देश्यानि - पाठ्यक्रमस्यउद्देश्यंछात्रेभ्यः आदिकाव्यस्यतथाऐतिहासिककाव्यस्य बोधेन सहैव नूतनकाव्यसर्जनकौशलस्य विकाससम्पादनेन सहैव संस्कृतवाङ्मयस्य अत्यन्तविस्तृतसाहित्यस्य परिचयप्रदानपूर्वकं अस्माकम् आदिकाव्यशास्त्रीयपरम्पराणां विषयेगभीराध्ययायविक्षेपणाय च अवसरप्रदानमस्ति ।

उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः -

- माध्यमिकी परीक्षा - 25%
- सत्रान्तपरीक्षा - 50%
- सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम् -25%
 - पुस्तकालयकार्यम् - 5%
 - गृहकार्यम् - 5%
 - कक्षापरीक्षा - 10%
 - कक्षाप्रस्तुतिः - 5%

विषयान्तर्वस्तु

अन्वितिसंख्या

विषयः

१ प्रथमः भागः -

- ☞ रामायणस्य महत्त्वं, रचनाकालः, कविपरिचयः
- ☞ प्रतिपाद्यविषयाश्च ।
- ☞ रामायणस्य प्रमुखाख्यानि।
- ☞ लौकिकसाहित्यस्य आदिकाव्यरूपेण रामायणस्य महत्त्वम्
- ☞ रामायणस्य संस्करणानि।

२ द्वितीयः भागः -

- ☞ रामायणस्य वैशिष्ट्यम्
- ☞ रामायणस्य साहित्यिकम महत्त्वम्
- ☞ परवर्तिग्रन्थेषु रामायणस्य प्रभावः।
- ☞ रामायणकालीनं सामाजिकं स्वरूपम्।

३ तृतीयः भागः -

- ☞ महाभारतस्य महत्त्वम्
- ☞ महाभारतस्य नामकरणम् ।
- ☞ रचनाकालः, रचयिता
- ☞ महाभारते- मुख्यानि आख्यानकानि

४ चतुर्थः भागः -

- ☞ महाभारतकालीनं सामाजिक स्वरूपम्
- ☞ महाभारतस्य साहित्यिक महत्त्वम्।
- ☞ महाभारतकालीन शिक्षापद्धतिः

☞ महाभारतस्य उपजीव्यम्

सन्दर्भग्रन्थाः-

- १) संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्यायः, उत्तरप्रदेश संस्कृतसंस्थान, लखनऊ ।
- २) वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, आचार्यजगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी ।
- ३) प्रीतिप्रभागोयल, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, (प्रथमखण्डः), राजस्थानी ग्रन्थागार, जोधपुर.
- ४) रमाशङ्करत्रिपाठी, वैदिक साहित्य और संस्कृति, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, २०१२
- ५) बलदेव उपाध्याय, संस्कृतसाहित्य का इतिहास, शारदा निकेतन वाराणसी ।

व्याख्यानयोजना -

व्याख्यानानां संख्या	व्याख्यानानां विषयाः	निर्धारितग्रन्थाः
१-२	आदिकाव्यम् रामायणम्	१, २
३-४	रामायणस्य महत्त्वं	३, ४
५-६७-८-९	रचनाकालः,	१, ४
१०-११	कविपरिचयः	१, ३
१२-१३-१४	प्रतिपाद्यविषयाश्च	१, २
१५-१६	रामायणस्य प्रमुखाख्यानि।	१, ४
१७-१८	लौकिकसाहित्यस्य आदिकाव्यरूपेण रामायणस्य महत्त्वम्	१, ३, ४
१९-२०	रामायणस्य संस्करणानि।	१, ३, ४
२१-२२	रामायणस्य वैशिष्ट्यम्	१, ३, ४
२३-२४	रामायणस्य साहित्यिकम महत्त्वम्	१, ३, ४
२५-२६२७-२८	रामायणकालीनं सामाजिकं स्वरूपम्	१, ४
२९-३०	महाभारतस्य नामकरणम्	१, ३, ४
३१-३२	रचनाकालः, रचयिता	१, २
३३-३४	महाभारते- मुख्यानि आख्यानकानि	१, ३, ४
३५-३६-३७	महाभारतकालीनं सामाजिक स्वरूपम्	१, ३, ४
३८	महाभारतस्य साहित्यिक महत्त्वम्	१, २
३९-४०	महाभारतकालीन शिक्षापद्धतिः, महाभारतस्य उपजीव्यम्	१, ३, ४

पाठ्यक्रम कोड - SKT - 112

क्रेडिट (श्रेयाङ्काः) - 4

पाठ्यक्रमनाम - मेघदूतम्

क्रेडिट :04 [एकश्रेयव्याख्यानम् - संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, परियोजनायाः / व्यावहारिककार्यस्य / अनुशिक्षणस्य / शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगतकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिकम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – महाकविकालिदासस्य काव्यप्रतिभायाः परिचयः प्रदानम्। कवेः सूक्ष्मेकिका बुद्धेः परिचयः प्रदानम्। मेघदूतकाव्ये वर्णितकाव्यगतसौन्दर्यस्य परिचयः प्रदानम्। मेघदूतस्य तात्कालीनसामाजिक-आर्थिक-भौगोलिकवृत्तस्य परिचयः प्रदानम्। छात्रेषु काव्यसर्जनप्रतिभायाः निर्माणम्।

उपस्थितेः अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणां कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्षासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

•	माध्यमिकी परीक्षा	-	25%
•	सत्रान्तपरीक्षा	-	50%
•	सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	-	25%
	• पुस्तकालयकार्यम्	-	5%
	• गृहकार्यम्	-	5%
	• कक्षापरीक्षा	-	10%
	• कक्षाप्रस्तुतिः	-	5%

अन्वितिसंख्या

विषयः

१. पूर्वमेघः

- (क.) मेघदर्शनम्
- (ख.) मेघस्य परिचयः
- (ग.) प्रकृतिवर्णनम्
- (घ.) अलकापुरीमार्गस्य वर्णनम्
- (ङ.) माल-आम्रकूटयोः परिचयः
- (च.) दशार्णदेशस्य वर्णनम्
- (छ.) विदिशावर्णनम्
- (ज.) उज्जयिनीनगरस्यपरिचयः वैभवञ्च
- (झ.) महाकालेश्वरवर्णनम्
- (ञ.) दशपुरवर्णनम्
- (ट.) हिमालयवर्णनम्
- (ठ.) अलकादर्शनम्

२. उत्तरमेघः

- (क.) अलकायाः सौन्दर्यम्
- (ख.) विशिष्टवृक्षाणां वर्णनम्
- (ग.) यक्षस्य प्रियायाः वर्णनम्

(घ.) संदेशकथनम्

(ङ.) शापविमुक्तिः

सन्दर्भग्रन्थाः-

- १ मेघदूतम्. एम. आर. काले. (व्याख्याकार). मोतीलाल बनारसी दास, दिल्ली.
- २ मेघदूतम् (संजीवनी टीका सहितम्). निर्णयसागर प्रैस, मुम्बई.
- ३ मेघदूतम्. शास्त्री वैद्यनाथ झा (व्याख्याकार). कृष्णदास अकादमी वाराणसी.
- ४ मेघदूतम्. राष्ट्रिय संस्कृत संस्थान. E- पुस्तकालय.
- ५ संस्कृतसाहित्य का इतिहास. बलदेव उपाध्याय. शारदा निकेतन, वाराणसी

व्याख्यान योजना -

व्याख्यानसंख्या	व्याख्यानविषयः	निर्धारितपुस्तकानि
पूर्वमेघः		
१-२	कालिदासस्य परिचयः मेघदूतस्य परिचयश्च	१, २, ३, ४, ५
३-४	मेघदर्शनम्	१, २, ३, ४
५, ६, ७	मेघपरिचयः	१, २, ३, ४
८-९	प्रकृतिवर्णनम्	१, २, ३, ४, ५
१०-११	अलकापुरीमार्गस्यवर्णनम्	१, २, ३, ४
१२-१३	माल-आम्रकूटयोः परिचयः	१, २, ३, ४
१४-१५	दशार्णदेशस्य वर्णनम्	१, २, ३, ४
१६-१७	विदिशावर्णनम्	१, २, ३, ४
१८-१९	उज्जयिनिनगरस्य परिचयः वैभवश्च	१, २, ३, ४
२०-२१	महाकालेश्वरवर्णनम्	१, २, ३, ४
२२, २३, २४	दशपुरवर्णनम्	१, २, ३, ४
२५-२६	हिमालयवर्णनम्	१, २, ३, ४
२७-२८	अलकादर्शनम्	१, २, ३, ४
उत्तरमेघः		१, २, ३, ४
२९, ३०, ३१	अलकायाः सौन्दर्यम्	१, २, ३, ४
३२, ३३, ३४	विशिष्टवृक्षाणां वर्णनम्	१, २, ३, ४
३५, ३६	यक्षस्य प्रियायाः वर्णनम्	१, २, ३, ४
३७-३८,	संदेशकथनम्	१, २, ३, ४
३९, ४०	शापविमुक्तिः	

पाठ्यक्रम कोड - SKT 125

क्रेडिट (श्रेयाङ्काः)- 4

व्याकरणम् - 4 (लघुसिद्धान्तकौमुदी)

श्रेयाङ्काः - 04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगणकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्यवैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि - पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं वर्तते व्याकरणशास्त्रीयसिद्धान्तद्वारा भाषासिद्धान्तानां रचनात्मकावबोधसम्पादनम् ।

उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः -

माध्यमिकी परीक्षा	-	25%
सत्रान्तपरीक्षा	-	50%
सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	-	25%
• पुस्तकालयकार्यम्	-	5%
• गृहकार्यम्	-	5%
• कक्षापरीक्षा	-	10%
• कक्षाप्रस्तुतिः	-	5%

विषयान्तर्वस्तु अन्वितिसंख्या विषयः

1. समासाः

केवलसमासः, अव्ययीभावः, तत्पुरुषः, बहुव्रीहिः, द्वन्द्वः, समासान्ताः

2. तद्धिताः

साधारणतद्धितप्रत्ययः, अपत्याधिकारः, रकताद्यर्थकाः, चातुरर्थिकाः, शैषिकाः, विकारार्थकाः, ठगधिकारः, यदधिकारः, छयतोऽधिकारः, ठञधिकारः, त्वतलोरधिकारः, भवनाद्यर्थकाः, मत्वर्थीयाः, प्राग्दिशीयाः, प्रागिवीयाः, स्वार्थिकाः

3. स्त्रीप्रत्ययाः

पाठ्यक्रमकूटक्रमाङ्कः - SKT171

पाठ्यक्रमस्य शीर्षकम् - काव्यशास्त्रम् (साहित्यदर्पणग्रन्थः)

क्रेडिट :04 [एकम् क्रेडिट व्याख्यानम् – संघटितकक्ष्यागतिविधेः वैयक्तिकसम्पर्कस्य च १० होरासमानम्, प्रयोगशालायाः/व्यावहारिककार्यस्य/अनुशिक्षणस्य/शिक्षकनियन्त्रितगतिविधीनां ५ होरासमानम्, अन्यकार्याणि यथा स्वतन्त्रव्यक्तिगरकार्याणि, सामूहिककार्याणि, निर्धारितानि अनिवार्य/वैकल्पिककार्याणि, साहित्यसमीक्षा, पुस्तकालयकार्याणि, तथ्यसंग्रहाः, शोधपत्रलेखनम्, संगोष्ठीपत्रलेखनादिम् १५ होरासमानं भवति]

पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यानि – पाठ्यक्रमस्य उद्देश्यं छात्रेभ्यः अलङ्कारशास्त्रस्य बोधेन सहैव नूतनकाव्यसर्जनकौशलस्य विकाससम्पादनेन नाट्यशास्त्रीयसिद्धान्तानाञ्च परिचयप्रदानेन सहैव संस्कृतवाङ्मयस्य अत्यन्तं विस्तृतसाहित्यस्य परिचयप्रदानपूर्वकं अस्माकं काव्यशास्त्रीयपरम्पराणां विषये गभीराध्ययनाय विक्षेपणाय च अवसरप्रदानमस्ति ।

उपस्थिते अनिवार्यता - पाठ्यविषयस्य पूर्णतया अवबोधाय तस्य च लाभानां सुनिश्चयाय छात्राणाम् कक्ष्यासु उपवेशनम् अत्यन्तमनिवार्यमस्ति । कक्ष्यासु न्यूनतम ७५% उपस्थितिः न भवति चेत् छात्राणां परीक्ष्यासु उपवेशस्य अवसरः निरस्तीकर्तुं शक्यते ।

मूल्याङ्कनस्य मापदण्डः –

माध्यमिकी परीक्षा	-	25%
सत्रान्तपरीक्षा	-	50%
सततम् आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	-	25%
• पुस्तकालयकार्यम्	-	5%
• गृहकार्यम्	-	5%
• कक्षापरीक्षा	-	10%
• कक्षाप्रस्तुतिः	-	5%

❖ विषयान्तर्वस्तु

अन्वितिसंख्या	विषयः	होराविभागः
१	काव्यशास्त्रपरिचयः (साहित्यदर्पणग्रन्थः)	(६)
	☞ ग्रन्थपरिचयः, ग्रन्थकतृपरिचयः च	१
	☞ ग्रन्थस्य मङ्गलाचरणम्, काव्यस्य प्रयोजनानि च	१
	☞ अन्यकाव्यलक्षणानां दोषदर्शनम्	२
	☞ काव्यस्वरूपम्	१
	☞ काव्यदोषाः, काव्योत्कर्षहेतवः	१
२	दृश्य-श्रव्यकाव्यलक्षणानि (षष्ठः परिच्छेदः)	(१८)
	☞ दृश्य-श्रव्यकाव्यभेदाः, रूपकं तद्धेदाश्च, नाटकलक्षणानि	४
	☞ अङ्क-गर्भाङ्क-पूर्वरङ्ग-नान्दी-भारतीवृत्ति-प्रस्तावना-	

	पताकास्थानादिवर्णनम्	४
	☞ अर्थोपक्षेपकाः	४
	☞ अर्थप्रकृतयः	४
	☞ कार्यावस्थाः	२
४	प्रकरणादिरूपकोपरूपकाणां महाकाव्यादीनां च लक्षणानि	(१६)
	☞ प्रकरणादीनाम् अवशिष्टानां रूपकाणां लक्षणानि	४
	☞ उपरूपकाणां लक्षणानि	४
	☞ महाकाव्य-खण्डकाव्य-कोष-लक्षणानि	४
	☞ गद्य-कथा-आख्यायिका-चम्पू-काव्यादिलक्षणानि	४